

MIECZYŚLAW BARCIK, JÓZEF ZIELIŃSKI

KOMISJA EGZAMINACYJNA DLA KANDYDATÓW NA NAUCZYCIELI RYSUNKÓW W SZKOŁACH ŚREDNICH W KRAKOWIE (1905—1921)

I. Zarys dziejów komisji. Kancelaria i opis zespołu

I. 1. Zarys dziejów komisji

Ministerstwo Wyznań i Oświaty w rozporządzeniu z 20 X 1870 r. uregulo-
wało zasady tworzenia i działania komisji egzaminacyjnych dla kandydatów na
nauczycieli rysunków z wolnej ręki w szkołach średnich¹. Komisję taką utworzo-
no najpierw w Wiedniu i Pradze, natomiast w Krakowie dopiero po trzydziestu
pięciu latach. Powołało ją Ministerstwo Wyznań i Oświaty 11 VII 1905 r. na
wniosek Rady Szkolnej Krajowej. Zależna bezpośrednio od resortu oświaty,
komisja stała się trzecim organem rządowym sprawdzającym uzdolnienia nauko-
we kandydatów na nauczycieli obok utworzonych wcześniej: komisji egzamina-
cyjnej dla nauczycieli szkół średnich (1868) i komisji dla nauczycieli gimnastyki
(1894). Obowiązki dyrektora komisji objął 7 XI 1905 r. dyrektor komisji
nauczycielskiej Franciszek Szwarzenberg-Czerny. Wraz z nominacją dyrektora
ministerstwo powołało na okres dwuletni pierwszy skład komisji. Weszli do niej
dyrektor Akademi Sztuk Pięknych Juliusz Fałat jako zastępca przewodniczącego
oraz członkowie: Teodor Axentowicz, Konstanty Laszczka i Józef Mehoffer,
Leon Wyczółkowski — z ASP, Sławomir Odrzywolski i Jan Rotter — z krakow-
skiej Szkoły Przemysłowej; Piotr Bienkowski, Adam Bochenek, Wilhelm Creize-
nach, Kazimierz Kostanecki, Marian Sokołowski i Józef Tretiak — profesorowie
Uniwersytetu Jagiellońskiego. Skład komisji ulegał zmianom. Powoływano ją
nadal spośród profesorów ASP (Stanisław Dębicki, Wojciech Weiss), Szkoły
Przemysłowej (Edward Kostecki, Jan Raszka) i UJ (Henryk Hoyer, Jan Łoś,
Jerzy Mycielski, Julian Pagaczewski, Jan Śleszyński, Kazimierz Żórawski),
a także z grona nauczycieli gimnazjalnych (Jan Jakubiec) i szkół realnych
(Jan Bidziński, Stefan Górka, Franciszek Jeziorski). Po ustąpieniu w 1914 r.

---

¹ *Dziennik Ustaw Państwa dla Królestw i Krajów w Radzie Państwa Reprezentowanych*, R.
1870, nr 129, s. 278—280.

F. Szwarcemberga-Czernego, przewodnictwo komisji objął Leon Sternbach, pełniąc ten urząd aż do rozwiązania komisji 1 IX 1921 r. i przekazania jej uprawnień Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla Nauczycieli Szkół Średnich².

Komisja Egzaminacyjna dla Kandydatów na Nauczycieli Rysunków miała strukturę organizacyjną podobną jak Komisja Egzaminacyjna dla Nauczycieli Szkół Średnich. Do końca roku akad. 1913/14 obowiązywały przepisy egzaminacyjne z 29 I 1881 r., zmodyfikowane zarządzeniem z 2 V 1884 r. Na mocy zarządzenia z 5 IV 1912 r. wszedł w życie nowy regulamin egzaminów, zmieniony częściowo 19 II 1920 r. przez Ministerstwo WRiOP. Kandydat przystępujący do egzaminu z rysunków musiał przedłożyć świadectwo dojrzałości i absolutorium z przynajmniej czterech lat studiów odbytych w szkole artystycznej, jak również przedstawić prace (rysunki, rzeźby) potwierdzające jego uzdolnienia. W celu umożliwienia składania egzaminu kandydatom bez matury, ustanowiono specjalny egzamin obejmujący m.in. *przedmioty realistyczne*. W latach 1884–1912 egzamin ten składał się z trzech części: wypracowania domowego (1) i wypracowania klauzuruowego (2), oba obejmujące: rysunek geometryczny, ornamentalny, figuralny, ewentualnie modelowy oraz z egzaminu ustnego (3) z zakresu anatomii, historii sztuki, nauki o stylach i języka polskiego³. Sesje egzaminacyjne odbywały się dwa razy w roku, w czerwcu i w grudniu, w Akademii Sztuk Pięknych lub w lokalu komisji egzaminacyjnej w Collegium Novum UJ albo w budynku Szkoły Przemysłowej. W regulaminie z 1912 r. zwiększono wymagania w zakresie przedmiotów ogólnych, uproszczono natomiast procedurę egzaminacyjną (wypracowania pisemne i egzamin ustny), umożliwiając jednocześnie uzyskiwanie kwalifikacji do nauczania przedmiotu dodatkowego (geometrii i matematyki) w niższych klasach szkół średnich. Pełne uprawnienia nauczycielskie uzyskiwali kandydaci dopiero po odbyciu tzw. roku próbnego (praktyki) w gimnazjum lub w szkole realnej⁴.

Podczas I wojny światowej komisja krakowska na krótko zawiesiła swoją działalność; wznowiono ją już w 1915 r., a rozwiązano decyzją Ministerstwa WRiOP z 8 VII 1921 r. Czynności i akta rozwiązanej komisji przejęła z dniem 1 września tr. Państwowa Komisja Egzaminacyjna dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich i Seminariów Nauczycielskich⁵. W oparciu o zarządzenia z 21 VI 1923 r. i 19 VI 1925 r. obowiązek egzaminowania kandydatów, pragnących składać uproszczony egzamin państwowy na nauczycieli rysunków, przekazano jednak Państwowej Komisji Egzaminacyjnej utworzonej przy Akademii Sztuk Pięknych z Teodorem Axentowiczem jako przewodniczącym⁶.

² Arch. UJ, sygn. KENR 2: pisma nominacyjne członków komisji.

³ *Prüfungs-Vorschriften für das Lehramt an Gymnasien und Realschulen*, Wien 1893, s. 26–30.

⁴ *Reichsgesetzblatt*, Jhg. 1912, T. 31, nr 73.

⁵ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego*, R. 4: 1921, poz. 130, s. 286.

⁶ *Tamże*, R. 7: 1924, poz. 180, s. 277–280.

Z powodu braku w akademii odpowiednich specjalistów (pedagogów), niektóre egzaminy składali kandydaci przed Komisją Egzaminów Państwowych na Nauczycieli Szkół Średnich jeszcze w 1927 r.

W latach 1906–1921 przystąpiło do egzaminu około 54 kandydatów. Wśród nich znaleźli się znani później artyści malarze: Tytus Czyżewski, Leon Dołżycki, Władysław Skoczylas i inni⁷.

I. 2. Kancelaria i opis zespołu

Kancelaria Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Nauczycieli Rysunków w Szkołach Średnich mieściła się we wspólnym lokalu z biurem Komisji dla Nauczycieli Szkół Średnich. Pracami kancelaryjnymi obu komisji kierował wspólny dyrektor, a nieliczny personel kancelaryjny zatrudniano tylko dorywczo. Odrębność kancelaryjna komisji wyrażała się w prowadzeniu osobnego dziennika podawczego, do którego wpisywano bieżącą korespondencję w porządku chronologiczno-numerycznym, podczas gdy akta osobowe wcielano i przechowywano we wspólnym zbiorze teczek kandydatów czy protokołów egzaminacyjnych.

Zgodnie z zarządzeniem Ministerstwa WRiOP z 8 VII 1921 r. likwidującym komisję, akta jej weszły w skład registratury Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla Nauczycieli Szkół Średnich,⁸ której materiały przejęte zostały przez Archiwum UJ w latach 1937–1953.

Segregując ten przemieszany pod względem kancelaryjnym zespół wydzielono właściwą registraturę komisji to jest: dzienniki podawcze, akta organizacyjne, sprawozdania oraz akta spraw finansowych. Akta osobowe kandydatów i protokoły egzaminacyjne pozostawiono w ogólnym zbiorze materiałów Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich.

Zachowaną w archiwum niewielką grupę akt Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Nauczycieli Rysunków w Szkołach Średnich, w sumie 3 jednostki archiwalne, o łącznej długości 0,08 mb., uzupełniają akta PKEN, w których znajduje się ewidencja egzaminów (syg. PKEN 25) oraz teczki osobowe kandydatów na nauczycieli rysunków (syg. PKEN 26).

⁷ Arch. UJ, syg. KENR 3; obliczono na podstawie protokołów egzaminacyjnych.

⁸ *Dziennik Urzędowy Min. WRiOP*, R. 7: 1924, nr 18, poz. 180.